

FEKETÉNÉ CSELÉNYI ZSUZSANNA

A FAJVÉDŐK SZERVEZKEDÉSI KÍSÉRLETEI (1919 - 1924.)

A polgári demokratikus forradalom győzelme után a jobboldali beállítotttságú tisztek szükségét érezték az antibolsevista erők tömörítésének, ezért 1918. november 15-én létrehozták a régi Országházban a Tényleges Tisztek, Tisztviselők, Rangosztályba Nem Sorozott Havidíjasok és Továbbszolgáló Altisztek Szövetségét Molnár Dezső altábornagy elnökletével. Az egyesület rövidesen kétféle vált-, már a felbomlás veszélye fenyegette, mikor a tagok egy része 1919. január 18-án felkereste Gömbös Gyula vezérkari századost, s felkérte, hogy vállalja el az egyesület elnöki tisztét. Az 1919. január 19-én a Gólyavárban megtartott közgyűlés meg is választotta elnökévé, és az egyesület felvette a Magyar Országos Véderő Egyesület (MOVE) nevet.¹

A szervezetet február 22-én betiltják, illegalitásba kényszerül. Az antibolsevista Komite munkájának részese Bécsben, ahonnan Szegedre vezetett az útja. "Július 5-én Szegeden a nemzeti hadsereg megalakulásának kimondására rendezett történelmi ülésen Gömbös Gyulát és a MOVE-t már mint nemzetnevelő tényezőt üdvözölték."² Megszületett a "szegedi gondolat", ha nem is teljesen letisztult formában, a MOVE, az ÉME és más hasonló szervezetek, a keresztény-kurzus "vezető eszméje", ideológiájának alapja. Később a siófoki Fővezérség és a budapesti központját újjászervező MOVE kölcsönösségi alapon támogatták egymást: "A legnagyobb támogatás az a hivatalos parancs volt, amelyet a Horthy adott ki hadseregének 1919. december 13-án. Az 1919/39-es sz. Fővezérségi parancsban ajánlatosnak tartja az egész tisztikar belépését a MOVE-ba."³ A MOVE ily módon vehette a bátorságot a Hadügyminisztérium munkájába való beavatkozásra. Már ekkor megindult a hatalmi harc közöttük.

"A különítmények tiszti, altiszti, polgári foglalkozású elemeinek többsége a két legismertebb és legnagyobb legális fajvédő szervezetbe: az Ébredő Magyarok Egyesületébe és a MOVE-ba lépett."⁴ Az Ébredő Magyarok Egyesülete (ÉME) 1918. decemberében alakul meg Budapesten a Gólyavár-

ban. 1919. január 6-ától alapszabály alapján működött, s mint az első fajvédelmi alakulás vonult be a magyar történelembe. Az ellenforradalom győzelme után e szervezetek irányításával széleskörűen indult meg a fajvédelmi ideológia terjesztése, a zsidóság elleni hajszája. Ebben igen komoly tevékenységet fejtettek ki a később megalakuló fajvédelmi párt vezetői, akik tagjai voltak az ÉME-nek, a MOVE-nak vagy más, ebben az időben egyébként gombamódra szaporodó szélsőjobboldali legális vagy illegális szervezetnek. A lényeges kérdésekben kialakított azonos álláspont lehetővé tette, hogy esetleg egyszerre többnek is. A vesztes háború után a bünbakkeresés, a felkorbácsolt indulatok, főként az említett szervezetek ideológiai tevékenységének eredményeként, létrehozták a sok vitát kiváltó első fajvédelmi törvényt, a numerus clausust. A háború következményeiért, a forradalmakért a fajvédő ideológia a zsidóságot tette felelőssé. Vezető egyéniségei ezt a szemléletet igyekeztek -- egyenlőre -- a kormánypárton azaz az egységes párton belül érvényre juttatni. Az államhatalom kiépülése, az egységes párt megteremtése átmenetileg komoly hatalmat enged Gömbösnek, a szélsőjobboldal vezérének a kezében összpontosulni, hiszen ügyvezető alelnöke a kormánypártnak. Az 1922-es választások egyszemélyi felelős ügyintézője. Bár feltehetően érezte, hogy a konszolidáció folyamatában a szélsőjobboldali társadalmi szervezetek és különítmények tényleges, nyers, erőszakos, brutális hatalma csökkent, s az új belpolitikai és nemzetközi helyzetben nem lehetett tartós, különösen a hagyományos uralkodó osztályok részéről nem elfogadható. Ezért mutat még ebben az időben feltétlen hajlandóságot a Bethlennel való együttműködésre. Valóságos célja azonban az államhatalmon, a kormánypárton belül tömöríteni, a maguk oldalára állítani a többséget a megfelelő ideológia széleskörű propagálásával. Ez a szándék tükröződik az 1922. április 19-én, az abádszalóki választókerület küldöttsége előtt elmondott beszédében is: "mi jogos fajvédelmi harcot folytatunk, a keresztény agrár gondolat körül csoportosulva szeretném látni a magyar társadalom minden rétegét, a kisiparosságot, a magyar intelligenciát, munkásságot, a gazdát, földbirtokost egyaránt. Ha ez így lesz, akkor nekünk nem lesz szükségünk arra, hogy minden évben új pártokat alapítsunk, akkor egységes közvélemény fog kialakulni egy olyan gondolat körül, amelyben minden magyar ember megtalálja a helyes orientációt, nem fogunk bolyongani a sötétben, forradalmak nem fogják felborí-

tani a társadalmi rendet, nem lesznek semminő oldalról meglepetések, mert akkor minden magyar egy irányban törekszik, a keresztény agrárgondolat megvalósításán keresztül a keresztény Nagy-Magyarország feltámasztására."⁵

Ezt a beszédet, de egyéb nyilatkozatokat, a sajtót olvasva már ekkor ismétlődően felfedezhető a később megalakuló fajvédő párt programjának néhány fő gondolata, de az útmutatás is az áhított, erős szélsőjobboldali párt létrehozásához. Ehhez első lépésként az egységes közvélemény kialakítását, az elrendező fő elvek körül csoportosulást, az egységes, erős tábor létrejöttét tekintette. Az egy táborba tömörítő elvek közül különösen a magyar faj védelmét, a zavaros, fajbiológiai, illetve fajkeret elméletet hangoztatták. Ebből közvetkezik a másik alapelv, a magyar faj védelme, erősítése csak a zsidóság rovására történhet. Az antiszemitizmus része volt a keresztény agrárgondolat érvényrejuttatása, ami a zsidó agrártörke megnyirbálását jelentette. Szerintük ez az út vezethet a keresztény Nagy-Magyarország feltámasztásához.

Az utóbbi időben egyre több szó esik Gömbös és a jobboldali szervezetek szociális érzékenységéről. Hogyan értékelhetjük kiáltványaik, programjaik ilyen irányú pontjait? Gyakorlatilag nem történt más, minthogy a gazdasági-társadalmi életben régóta esedékes -- szinte már halaszthatatlanná vált -- széleskörű reformok egy részét követeléseik közé iktatták azzal a céllal, hogy az egyéni érdekeltségen keresztül tömegbázist szerezzenek céljaik megvalósításához, az antiszemitizmushoz, az antikommunizmushoz, a területi revízióhoz. Elméleti alaptételük egyszerűnek és hatásosnak bizonyult, a hazafias-vallásos érzelmek felkarolása jórészt a szociális demagógia segítségével.

A fent említett alapelveknek a köztudatba való átültetéséért és gyakorlati megvalósításáért -- egyenlőre -- tehát a szélsőjobboldali szervezetek harcoltak, de próbálkozás történt a tövényhozó testületen belüli fajvédelmi szervezkedésre is. 1922. szeptember 18-án Keresztény Szerződés elnevezés alatt indult az a fajvédelmi szervezkedés, amely mintegy 100 keresztény képviselőt tömörített az egységes fajvédő politika intenzívebb megvalósítása érdekében. A szerződést aláíró képviselők az alábbi, Gömbös

által megfogalmazott nyilatkozatot tették: "Alulírott nemzetgyűlési képviselők, pártállásunkra való tekintet nélkül a keresztény fajvédelmi gondolat törvényes úton való megvalósítására, valamint a keresztény magyarság pozíciójának megvédése érdekében kimondja a legszorosabb testvéri együttműködés szükségességét." A nyilatkozatot elsők között írták alá többek között: Wolf Károly, Gömbös Gyula, Friedrich István és Haller István.⁶

A Keresztény Szerződésben tömörült képviselők nyilatkozataikban hangsúlyozták, hogy a fajvédelmi szövetség nem irányul a pártkeretek megbontására, mert a mozgalom a pártvezérek tudtával és jóváhagyásával jött létre.

Eckhardt Tibor az egységes párt egyik hétfő esti vacsorája után úgy nyilatkozik, hogy a keresztény elemek közfelfogása rendkívül nagy jelentőségű, mert megszilárdítja a keresztény alapon álló többséget, és újabb kapcsolatot létesít a kormánytól távolálló tömegekkel is. Határozottabb irányt és lendületet ad a kormánypárti politikának és újabb módokat, eszközöket nyújt a liberalizmus jelszava alatt felvonuló radikalizmus felszámolására.⁷ Ekkor Gömbös a múltbéli magyar belpolitika súlyos hiányosságait említi a magyar faj védelmének teljes mellőzését. Éppen ezért tartja szükségesnek azoknak a képviselőknek a tömörülését, akik azt akarják, hogy a magyar belpolitika tengelye a keresztény fajvédelmi gondolat legyen -- annál inkább, mert a keresztény irányzat politikai ellenfelei az utóbbi időben erősen mozgolódtak, létre hozták a liberális blokkot, -- sőt a rendszer megbuktatását hangoztatták.

"Mint a keresztény, kisgazda, földműves és polgári párt ügyvezető alelnöke abban a minőségben is kijelenthetem, -- mondja -- hogy a mozgalom nem célozza a pártegység megbontását, annál kevésbé, mert a létrejött megállapodás értelmében a szövetség nem irányul egyik párt megbontására sem. Az egységes párt egyébként is a kereszténység és a magyarság védelmének jegyében alakult. Nem felel meg a valóságnak amit egyes liberális lapok írnak, hogy a mozgalom a párt vezéreinek megkerülésével jött létre. Meggyőződésem szerint az ország érdekében cselekedtünk, midőn a legfontosabb eszme körül csoportosultunk, tekintet nélkül arra, hogy egyéb kérdésekben ellentétek választanak el egymástól."⁸

Zsilinszky Endre szerint a fajvédelmi szervezkedés nem ezzel az akcióval

kezdődött és mindaddig tartani fog, míg céljukat el nem érik. Az ív aláírása csak egy állomást jelent a fejlődésben, melyet senki fia meg nem akadályozhat.⁹

A fajvédelmi szervezkedéssel kapcsolatban Bethlen is nyilatkozott. Elmondotta, hogy Gömbös ismertette vele tervét, amelyhez ő a következő feltétellel járult hozzá: "A megállapodás nem a pártok, hanem az egyes tagok között jön létre, a jelenlegi pártkeretek meg ne bontassanak, a párt programjával ne legyen ellentétes, a kormány politikáját és összetételét ne érintse. Gömbösök tárgyalásai, véleményem szerint, nem egészen szerencsésen a fajvédelem jelszava alatt indultak meg, amely jelszót csak kevesen értenek, sokan tudatosan félreértenek, mely alatt a közönség egy része újból a már régebben ismert ólombotokat, pogromjelszavakat, jogrend-felborulást, egy újabb antiszemita politikai hullám közeledését sejtette. Kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy ilyen ambíciók feléledéséhez a magam részéről soha hozzá nem járulnék, de Gömbös akciója soha ilyen nem is tervezett."¹⁰

Bethlen magyarázata vagy inkább magyarázkodása azonban nem derít fényt arra, hogy ő miként értelmezi a fajvédelem jelszavát?! A közönség, amely "egy újabb antiszemita politikai hullám közeledését sejtette" a kormány vezetője által legálisan elismert fajvédelmi tömörítés megjelenésével, nem csalódott. Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök 1922. november 12-én Cegléden az ÉME által szervezett nagygyűlésen elmondott beszédében a magyar faj uralmának intézményes biztosítását követeli a zsidóság ellenében. A krisztusi szeretet is "új" értelmezést nyer szavain keresztül: "Csak az szeret, aki jól szeret, aki rosszul szeret, az gyűlöl. Ha valaki jobban szereti az idegent, mint a saját fajtát, az gyűlölőli saját testvéreit. Testvérem ne ölj mást, ne öld a zsidót, de ne öld meg önmagadat sem. Ez a mi hitvallásunk." Lendvai István tovább megy a fenyegetésben: "addig nem nyugszunk, míg Magyarország a magyaroké nem lesz. Magyarország integritását csak akkor szerezhethjük vissza, ha előtte leszámolunk belső ellenségeinkkel. Nem sokára eljön a cselekvés ideje, az új szabadságharc és akkor a legelső hívó szóra mindenki ott legyen."¹¹

A Nép 1922. december 17-i számában "A zsidó birtok -- keresztények rabszolgasága" c. cikkében követeli, hogy törvény tiltsa el a zsidóságot a keresztény alkalmazott tartásától, mert ha nincs keresztény rabszolga,

nincs zsidó földművelés. Gömbös a nemzetgyűlés 1922. december 21-i ülésén harcot hirdet minden keresztény fajmagyar ellen, aki akár opportunizmusból, akár zsebérdékből nem ezt, a magyar nemzet jövőjét egyedül biztosító fajvédelmi politikát folytatja.¹² Láng János képviselő a kérdés legradikálisabb megoldását veti fel; "A legelemibb kötelességünk a zsidókat kiszállítani a határra, mert feleslegesek, nélkülözhetők. Meg kell vizsgálni milyen vagyonnal rendelkeztek, amikor ide bejöttek, és most a kitoloncoláskor mit akarnak kivinni. Jöjjenek segítségünkre mindazok, akik tudják hogyan sajtolódott össze ez a nagy vagyon. Az önként kivándorlókat pedig vagyonuk 2/3 részének elkobzásával kellene súlytani."¹³ Az 1922. évben a nemzetközi politikában végbement változások -- a Cemál pasa vezetésével győzelemre vitt török nacionalista forradalom, Mussolini olaszországi győzelme és a német fasiszták bajorországi mozgalmi is -- nagyban hozzájárultak a magyar szélsőjobboldal önállósulási törekvéseinek fokozódásához. Nem kis mértékben segítette törekvésüket az 1923-ban egyre inkább kibontakozó válság. E tényezők hatására egyre élesebben került szembe a bethleni kormányzattal a Gömbös vezette fajvédelmi csoport, amely sok ponton bírálta a kormány gazdaságpolitikáját is. Noha márciusban Gömbös és hívei úgy nyilatkoznak, hogy a Bethlen miniszterelnök személye iránt most is teljes a bizalmunk, kormányváltásról szó sem lehet, hiába izgatnak a "siberek" kormányválsággal, az erkölcsi és gazdasági erők érlelik a változást.¹⁴ A fajvédő politika "diadalra jutását" ekkor már a közkézen forgó CSELEKEDJÜNK! című, az ország címerével ellátott Magyar Fajvédelmi útmutató is segítette. Terjesztése ellen a nemzetgyűlésben hiába tiltakozik fölháborodottan Györki Imre képviselő.¹⁵ Ez a dokumentum már a fajvédelem alapján álló jobboldali szervezetek és a kormánypárton belül egyre önállósodó, elszigetelődő fajvédelmi csoport általános programjaként értékelhető. Felöleli a területi integritás, a gazdasági, társadalmi, ideológiai- kulturális élet szinte minden területét. Ha összevetjük Gömbös beszédeivel, deklarációival, az 1924. november 13-án megalakult fajvédő párt programjával, igen sok találkozási pontot fedezhetünk fel benne.

Ekkortájt a külföldi kölcsön felvétele körül igen éles vita alakult ki a nemzetgyűlésben és az egységes párton belül is. Ebben az időszakban már megfigyelhető, hogy Bethlen és Gömbös is arra törekednek, hogy kivár-

ják a maguk szempontjából a leginkább megfelelő időpontot a felülkerekedéshez.

Csak hogy az államhatalom által biztosított eszközök Bethlen kezében voltak és taktikája révén Gömbös lehetőségei egyre inkább leszűkültek. Bizonyítható ez a kormány beavatkozó, az irányítást szisztematikusan magához ragadó lépéseivel, az ÉME, a MOVE és a különítmények hatáskörének szűkítésével. Ebben a békeszerződés demilitarizáló rendelkezései is Bethlen kezére játszottak. A továbbiakban a MOVE tevékenységében tiszték és altiszték csak kültagokként vehettek részt. "A katonai különítmények helyébe 1921-ben országos szervezés indult a BM, illetve a főispánok fennhatósága alatt működő "polgárőrségek" létrehozására".¹⁶

A fajvédő politika alapján álló legnagyobb, a 204 vidéki és budapesti csoportot számláló ÉME pedig a kormány céljainak megfelelően jórészt átalakult, a vezetőség újraválasztásával, a kormány embereinek belépésével.¹⁷

A kialakuló- kialakítandó külpolitika iránya körüli nézetkülönbségek, de főként a belpolitikai konszolidáció módjáról, az ország irányításáról vallott alapjaiban különböző elképzelések külföldi kölcsön felvétele körüli vitában tetőztek. Bethlen 1923. tavaszán a kölcsön megszerzése ügyében tett nyugat-európai körútja előtt még megelégedett a Gömböstől kicsikart konciliáns magatartással. Gömbös ellenezte, az ország szuverenitásának feladásaként értékelte a kölcsön felvételét. Bethlen május-végi hazatérése után ezért a helyzet tisztázására törekszik. A jobboldal igyekszik felmérni lehetőségeit, Bethlen azonban június 15-én kelt levelében Gömböst válaszut elé állítja, bár nyilvánvalóan Gömbösék megtartására, az egységes párt megőrzésére törekszik. Gömbös azonban lemondott alelnöki tisztéről, de nem lépett ki a pártból, egyelőre várakozó álláspontra helyezkedett. Lemondása alkalmából is hangsúlyozta, hogy "a magyar fajvédelem olyan eszme, amely a nép megmentését jelenti olyan járom alól, mely nem méltó egy élni akaró fajhoz. Érzem, ha kimennék a magyar nép közé és hirdetném ezeket az eszméket, óriási visszhangra találnék. A mi politikánk nemzeti politika, mely Nagy-Magyarországhoz vezet. Arról akarom biztosítani a pártot, hogy dacára azoknak a differenciáknak, amelyek fönnállnak, lesznek még pillanatok, amikor még szorosabban állok azok mellett, akikkel látszólag ma szemben állok."¹⁸

Gömbös a rugalmas politizálás terén sokat tanult Bethlentől. Úgy vonult el, hogy a vezetésbe emelt fővel térhessen majd ismét vissza. Az egyre lázasabb agitáció, a kormány politikájával határozott szembenállást vállaló jobboldal megszervezésének szándéka most már minden nyilatkozatukban felfedezhető. Ennek érdekében bizonygatják a kormány letérését az eredeti útról, többek között azzal az érveléssel, hogy a hatalom Magyarországon ma is a zsidó tőke kezében van.¹⁹

Lendvai István író, fajvédő politikus képviselővé választása Cegléden az 1923-as időközi választáson, a fajvédők túlzott bizalmát erősítette meg. Gömbös szerint ez a választás a fajvédelem erőpróbája volt, s e gondolat győzött. E gondolat kell, hogy be legyen építve a kormánypolitikába, mert ha az a maga óriási erejénél fogva nem talál reálpolitikai érvényesülési lehetőséget, előbb-utóbb összetöri azt a rendszert, amely útjában áll.²⁰

A Nép c. lap üdvözölve a saját munkatársának választási győzelmét az elkerülhetetlen rendszerváltozásról ír. Haller István Ceglédet a kormányzás feletti megfellebbezhetetlen ítéletként minősíti.²¹ Ilyen körülmények között került sor augusztus 2-án az egységes párt ülésére, ahol Gömbös deklarációjában bírálta a kormány gazdasági, erkölcsi-politikai tevékenységét és határozati javaslatában követelte a kormány rekonstrukcióját, az erőteljesebb keresztény, nemzeti és agrárius irányzat hatékonyabb biztosítását. Az ülésen teljes bizonytalanság uralkodott, senki sem tudta milyen erőátcsoportosulást jelent a szélsőjobboldal kiválása, kik fogják Gömböst követni. Megindultak a kombinációk. "Az ország mai súlyos helyzetében semmi szín alatt nem vagyok hajlandó akceptálni azt a szélsőséges irányzatot, amelyet Gömbös Gyula és elvbarátai képviselnek" -- mondotta Bethlen "nagy" beszédében és minden rendbontás letörését ígérte. Nagyatádi Szabó István csatlakozott hozzá, s miután az elnöklő Mayer János feltette szavazásra Gömbös határozati javaslatát 76-an szavaztak bizalmat a kormánynak, négyen ugyanekkor -- Eckhardt Tibor, Gömbös Gyula, Zsilinszky Endre és Bell Miklós -- bizalmatlanságot. Majd Gömbös és hat társa levélben közölte Mayer Jánossal a pártból való kilépését. A Gömbös által Mayer Jánosnak írt levél:

"Nagyméltóságú Mayer János úrnak!

Van szerencsénk Nagyméltóságodnak szíves tudomására hozni, hogy nem vi-seltetünk a kormánnyal szemben bizalommal és a pártból a mai napon kilé-

pünk. Okainkat a mai pártértekezleten voltunk bátrak kifejteni.
Budapest, 1923. augusztus 2.

Gömbös Gyula, Eckhardt Tibor, Zsilinszki Endre,
Bell Miklós, Eöri-Szabó Dezső, Endre Zsigmond,
Ivány Béla."²²

Az egységes párt tehát nem hullot szét, a nagy fordulat nem következett be.

Tény azonban, hogy némelyek a szélsőjobboldal vitathatatlan vereségét nem merték egyértelműen értékelni. A szocialisták a pillanatnyi bonyolult helyzetben az ébredő-rendszer előjátékát vélték felfedezni. Maga a szélsőjobboldal pedig tanácstalanul állt veresége előtt. Eckhardt Tibor nyilatkozata óvatos volt. A vasutas sztrájkról befutott hír is erre inspirálta: "ilyen nehéz helyzetben a kormányhatalom erősítésére kell törekedni. A helyzet mindemellett mégis az, hogy a bomlási processzus megindult. A párt igen nagy többsége (?) helyeselte a Gömbös Gyula határozati javaslatában foglaltakat" -- mondta. Szerinte új párt alakítására azért nincs szükség, mert a kormánypárthoz állnak legközelebb."²³

A nyilatkozat feltehetően ismét tartalmazott taktikai elemeket, mert az egységes párton, de más prátokon belül is voltak olyanok, akik Gömbösökkel azonos vagy hasonló nézeteket vallottak, s akiknek a csatlakozására számítottak.

A Nép az augusztus 2-i deklarációt a keresztény magyar nép által követelt fajvédő mozgalom első nyílt színvallásának értékelte, amely súlyos harcok és megpróbáltatások árán ugyan, de diadalmoskodni fog ezen a földön."²⁴

A liberális ellenzék állásfoglalása szerint viszont: "A többségi pártból kiléptek a leghangosabbak, a leghevesebbek, a legfeketébbek. Az, hogy Gömbös néhány barátjával kilépett, a mi szempontunkból nem fontos esemény. Sem az országra, sem a megyékre, sem a falvakra annak nincs sorsdöntő jelentősége. Azok léptek ki, akik az egyéni akciókat védelmükbe vették, akik a felelőtlen elemeknek garázdálkodását prótfogolták, akik folyton terrorral dolgoztak velünk szemben, mert minket a sajtóban mindig rombolónak, hazafiatlannak, nemzetietlennek, demagógnak, kommunistának, zsidóbarátnak és zsidóbérencnek mondtak.

Azok léptek ki, akik a Szózat című lapot írták, olvasták, terjesztették. Arra törekszünk, hogy ezeknek szemérnyi hatalom sem legyen kezükben, mert a hatalommal élni nem tudtak, csak visszaélni. Ők azt mondják, a kormánypolitika nem keresztény, nem agrári, nem nemzeti, a kormánypárt nem egységes, a Kisgazda párt nem agrárpárt, akik a keresztény jelszót viselik nem keresztények.

Milliárdok vesznek kárba a kormány politikája folytán, ezért nem értenek egyet a pénzügyminiszter politikájával. Minderre a kormány semmit sem szól. Gömbös -- Bethlen között máskor is volt nézeteltérés, ekkor úgy lett megállapítva, hogy csak a tempóban."²⁵

A szélsőjobboldal tehát a kormánypárton belüli -- ennek minden előnyét élvező -- "lojális" ellenzékből, kormánypárton kívüli ellenzékké lett, vállalva a nem csupán "tempóbeli" eltéréseket is. Mindezek az események az önálló párt létrehozásának szándékát erősítették.

A szervezkedő fajvédő mozgalom jelentős eseménye volt 1923. augusztus 20-án a dorozsmai kerület nemzetgyűlési képviselőjének Eckhardt Tibornak a beszámolója. Ezt a nagygyűlést a szélsőjobboldal maga is zászlóbontásként ünneplte.

A nagygyűlésen Eckhardt indokolta a kormánypártból való kilépést "szembefordultunk azokkal, akik eltértek az eredeti úttól, cserbenhagyták a zászlót, mellyel a múlt választáson Önök előtt, itt megjelentek. Ezért ellenzékbe vonultunk. Az ország népe ugyanis rosszalja, hogy a Bethlen-kormányzat elfordult a keresztény nemzeti irányzattól, ezért az ország népe elfordult Bethlentől, ki elvesztette népszerűségét." Beszédében követelte a párt eredeti keresztény-nemzeti-agrár gondolat jegyében született programjának megvalósítását. Reményét fejezte ki, hogy a kormánypárt rátalál a helyes útra. A különválást átmeneti állapotként emlegeti, de most is igen alternatív módon: "kilépésünkkel utat mutatunk az egységes párt többi, velünk érző tagjainak."²⁶

A szervező munka, az egységes fajvédelmi alakulás létrehozásának újabb állomása volt a Keresztény Ellenzéki Blokk megalakulása a parlament kupolatermében 1923. augusztus 23-án Bethlen liberalizmusával, a nagybankok rendszerével és azzal a termelési anarchiával szemben -- vallják -- amely a keresztény magyar népet teljesen tönkreteszi.

A Keresztény Ellenzéki Blokk összetétele, meglehetősen heterogén volt.

Egy táborban találjuk a fajvédőket, keresztény pártonkívülieket, legitimistákat, szabad királyválasztókat. Megalakulása nem jött váratlanul, hiszen a tanácskozások hetekkel korábban -- a fajvédők kilépése után -- megindultak.

A szélsőjobboldali sajtó a Keresztény Ellenzéki Blokk megalakulását a magyar belpolitika fordulójának nevezte. E szövetség létrejötte történelmi érdem -- mondja -- mert van már egy szilárd pont, amely körül a csalódott keresztény néprétegek csoportosulnak. A szövetség vezetési megállapodtak abban, hogy egységesen lépnek fel a kormánnyal szemben a tárgyalásra kerülő törvényjavaslatoknál.²⁷

Alig egy hónap alatt azonban törés mutatkozott a blokkon belül. Gömbös szeptember 28-án a Keresztény Ellenzéki Blokk összejövetelén Kiss Menyhért képviselő kilépése kapcsán már arról beszélt, hogy vannak akik megbánták a szövetséghez való csatlakozást. "Ha egyedül maradunk is keresztül visszük azokat az eszméket, mely nélkül nincs magyar feltámadás. Csak a keresztény fajvédelmi politika mentheti meg az országot".²⁸

Ezzel szemben az Ulain-ügy leleplezése 1923. novemberében demonstrálni kívánta az alkotmányos rendet biztosítani tudó kormány szilárd helyzetét. Ez a kormány érdemes a népszövetségi támogatásra, a kölcsön felvételére. A tervezett puccsot a fajvédők először ártatlan romantikának, fantasztikumnak igyekeztek feltüntetni, hangsúlyozva tagjainak jóhiszeműségét, önfeláldozó hazafiságát."²⁹

A parlamentben már az egész véres -- a szervezkedő hitleristákkal is kapcsolatban álló -- puccs-programot, halál-listát zsidó kitalálásként emlegették.³⁰ Az ügy kapcsán a kormány felelőssége élesen vetődött fel, hiszen a puccsterv a szélsőjobboldal által szervezett merényletek csak egyik, kiemelkedő állomása volt. A merényletek, szervezkedések végrehajtói mind kapcsolatban álltak az ÉME-vel, tagjai voltak az ÉME-nek, annak nemzetvédelmi osztályának. Amikor a kormány kényszerült elrendelni a nyomozást az ÉME ellen, házkutatást tartottak a Sörház utcai székházban vagy ÉME tagokat tartóztattak le, a nemzetgyűlésben egyszerre hördültek fel a fajvédelem eszméjét valló képviselők.³¹ A nyomozás során azonban rendszerint "kiderült", hogy nincs összefüggés az ÉME szervezete és az egyéni kezdeményezésen alapuló merényletek, szervezkedések között.³²

A "felelős kormány" és a "felelőtlen elemek"³³ kapcsolatát egyébként mi

sem jellemzi jobban, minthogy Ulaint, mivel "nem veszélyeztetett államé-
deket" a bíróság hamarosan felmentette. A szélsőjobboldal és az ÉME tev-
kenysége szinte állandó vita tárgyát képezte a nemzetgyűlésben. A fajvédő
képviselők a nemzetgyűlésben is offenzívában maradtak. Ezt mutatják par-
lamenti beszédek 1923. végén, 1924. elején a költségvetéssel, a fajvéde-
lem ügyében, az agrárkérdéssel kapcsolatban.³⁴ 1924. januárjában a
kölcsöntárgyalások befejezéshez közeledtek. Gömbös április 14-i nagy be-
szédében bírált, fenyegetett -- és biztosította a kormányt, hogy "ez a
harc soha nem fog oda fajulni, hogy mi egy történelmi pillanatban ne tud-
nánk együtt dolgozni". A fajvédő csoport nevében beterjesztett deklaráci-
ójában néhány mondattal odébb a kormány haladéktalan lemondását követel-
te, az ország érdekében a rendszer elsöprését ígérte.³⁵ Korábban a faj-
védők részéről állandóan hangsúlyt kapott az, hogy "egyetemes nemzeti
irányzatot képviselünk, amely nem ismer társadalmi osztályokat".³⁶ Zsi-
linszky januárban nemzetgyűlési beszédében a fajvédő csoport nevében ki-
jelentette, hogy "mi ugyan antiszemiták vagyunk, de nem vagyunk antisze-
mita párt. Nekünk nics külön programunk -- a fajvédő programot (Cseleked-
jünk! Magyar Fajvédelmi Útmutató) kell minden vonalon következetesen vég-
rehajtani."³⁷ S bár az osztályok és pártok fölötti akcióegységet hir-
dették, az év elejétől a szervező munka felgyorsul, egyre több hír érke-
zik erről a Duna-Tisza-közéről, Ceglédről és Kecskemétről,³⁸ amely Göm-
bös szerint a fajvédők fővárosa.³⁹

1924. október 19.-én Kemcseméten az ÉME által rendezett nagygyűlésen a
fajvédők nemzetgyűlési csoportja bejelentette, hogy országos politikai
párttá alakulnak át Magyar Nemzeti Függetlenségi Párt (röviden: Fajvédő
Párt) néven. A szervezékenedési kísérletek eredményeként tehát rövidesen
útjára indult ennek a súlyos, ellentmondásoktól terhes kornak a legdics-
telenebb -- bár rövid életű -- pártja.

JEGYZETEK

1. Magyar Frontharcos Mozgalom. Írták, szerkesztették: Vitéz Mándoky Sándor ny. áll. tábori főesperes és Faragó László ny. c. gimn. igazgató, százados. Bp., 1938., 14.
2. U.a. 15.
3. Dósa Rudolfné: A MOVE Akadémiai Kiadó Bp., 1972. 58-87.
A továbbiakban: Dósa: A MOVE
4. U.a. 88.
5. Szózat, 1922. április 19.
6. U.a. 1922. szeptember 20.
7. U.a. 1922. szeptember 20.
8. U.a. 1922. szeptember 20.
9. U.a. 1922. szeptember 28.
10. U.a. 1922. október 3.
11. A Nép 1922. november 14. és Szózat, 1922. november 14.
12. Nemzetgyűlési Napló, 1922. 7. kötet; 35.
13. U.a. 1922. 7. kötet 77.
14. A Nép 1923. március 21.
15. Nemzetgyűlési Napló, 1922-27. XIV. kötet, 1923. július 17.
16. Dósa: A MOVE 119.
17. Történelmi Szemle, 1979. 3-4. Zimmer Tibor: A szélső jobboldali szervezetek megalakulásáról. 572., 573.
18. A Nép, 1923. július 5.
19. Nemzetgyűlési Napló, 1922-27. XIII. 1923. július 4. 338.
20. Szózat, 1923. július 31.
21. A Nép, 1923. július 31.
22. Nemzeti Újság, 1923. augusztus 3.
A szakirodalom augusztus 3-ára teszi Gömbösnek és társainak a távozását az egységes pártból. Ez a munka a Gömbös által írt levél dátumát -- augusztus 2-át -- veszi alapul.
23. U.a. 1923. augusztus 3.
24. A Nép 1923. augusztus 4.
25. Nemzetgyűlési Napló, 1922. XVI. kötet 283.

26. Szózat, 1923. augusztus 22.
27. A Nép, 1923. augusztus 24.
28. Szózat, 1923. szeptember 28.
29. Egyenlőség 1923. november 24.
30. Nemzetgyűlési Napló 1922.-1927. XVII. 132., XIX. 22-24-
31. Nemzetgyűlési Napló 1922. XVI. 1923. augusztus 31. 298., 531.
32. Nemzeti Újság 1923. szeptember 1., 2., Nemzetgyűlési Napló, 1922. XVI., 1923. augusztus 31. 531.
33. Bethlen István gr. miniszterelnöksége tizedik évfordulójára 1921-1931. EMLÉKALBUM
34. Nemzetgyűlési Napló 1922-1927. XVIII. 156. Gömbös beszéde
Nemzetgyűlési Napló 1922-1927. XIX. 249., 274. Zsirkay,
Zsilinszky beszéde
35. Nemzetgyűlési Napló 1922-1927. XXIII.408.
36. Szózat, 1923. augusztus 22.
37. U.a. 1924. január 19.
38. U.a. 1924. január 29., január 31.
39. U.a. 1924. október 23.